

EGY 17. SZÁZADI FŐÚRI KÖNYVTÁR

Viskolcz Noémi: *A mecénatúra színterei a főúri udvarban: Nádasdy Ferenc könyvtára*

■ A 17. századi Magyarországon szinte egyedülálló kulturális teljesítménynek tekinthető Nádasdy Ferenc tudományos ambíciója, mecénatúrája és szenvedéllyel épített gyűjteményei. A kötetben kirajzolódik Nádasdy biográfiáján túl a nyugat-magyarországi főúri udvari kultúra új intellektuális hálózata is. „A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai” sorozat 8. köteteként jelent meg a mű,¹ a szerző kutatási területe a kora újkori művelődéstörténet, könyv- és könyvtártörténet, történelem és irodalom, szellemi áramlatok története. 1979-ben elkezdődtek Monok István vezetésével azok a munkálatok, amelyek következtében ma több mint 1500 magyarországi könyvlistát ismerünk az 1526–1720 közötti időszakból. A program célja Keserű Bálint megfogalmazásában: azoknak a forrásoknak az összegyűjtése, amelyek a szűken vett olvasmánytörténetet dokumentálják – azt, hogy az adott időszakban ki, mit, mikor olvasott. Nádasdy Ferenc teljes könyvkatológusa nem került elő a szerző kutatásai során, de biztosan tudható, hogy megvolt mind a Nádasdy, mind a bécsi császári udvarban. A fennmaradt könyvjegyzékek és könyvvállomány, illetve más levéltári és könyvtári adatok alapján viszont rekonstruálható a Nádasdy-könyvtár.

A kötet 17 fejezetre tagolódik, melyek az elődök könyvtáraitól tájékoztatnak, illetve Nádasdy Ferenc könyvbeszerzéseiről és a könyvtár gyarapításáról. Elsősorban vásárlás útján szerezte be könyveit (megbízott ügynökök segítségével vagy saját utazási során vásárolt), de peregrinus diákok hazahozott könyveivel is gyarapította könyvtárát. Magát az állományt több szempontból is elemzi a szerző: külső jegyek alapján (könyvek kötése, possessor bejegyzések, ex librisek, jelzetelés), tartalom szempontjából (valási, jogi, természettudományi stb. könyvek), nyomdahelyek szerint, időbeli,

nyelvi megoszlás szerint, valamint ismereti a kézirat- és rézlemezgyűjteményt is.

Nádasdy pottendorfi és lorettói birtokán nyomdát működtetett, amely részben a helyi katolikus közösséget szolgálta, részben saját munkáit adta ki. Számos könyv megjelenését támogatta, aktív irodalompartoló tevékenységbe kezdett, később maga is kiadóvá vált. Letartóztatását követően szinte azonnal hozzáláttnak felhalmozott gyűjteményeinek a felméréséhez, a munka során felhasználták az ott lévő levéltári iratokat és a korábbi inventáriumokat. Kivégzése után a könyvtár úgymond 4 részre oszlott, melyről a 6. fejezetben olvashatunk: elsősorban a császári könyvtár gazdagodott e gyűjteményből Peter Lambeck udvari könyvtáros és történész révén. A császár átnyújtotta neki a Nádasdy-könyvtár folió méretű katalógusát azzal az elvárással, hogy Lambeck döntse el, mely könyvekre van szükség az udvari könyvtárban. A lorettói szerviták is kérelmezték a könyvtárat az uralkodótól, de csak a teológiai műveket sikerült megszerezniük, és azt is csak használatra. A 18. század végén II. József a rendet feloszlatta, így gyűjteményeik a pesti egyetemi s más iskolai könyvtárakba kerültek.

A könyvtár harmadik részét Paul Hocher – udvari kancellár – kapta meg érdemei elismeréséül. Három fő szakot választott ki magának: jogi, történeti és politikai tárgyúakat.

A leszármazottak mindent elkövettek, hogy az egykori vagyonból egyes darabokat visszaszerezzenek vagy megvásároljanak. Ezen alfejezetek végén megtaláljuk a különböző dokumentumok révén (levelek, hitelezői listák, elismervények, kérvények, rendeletek, feljegyzések, jegyzékek) az eredeti források közlését is németül és magyarul összegezve.

A következő fejezetben Nádasdy Ferenc rekonstruált könyvtárának katalógu-

sát találjuk, illetve egy kísérletet ennek összeállítására, mert a teljes katalógus 1669-ből nem került elő. Részösszeírásokra támaszkodva, időrendi sorrendben és a hozzájuk kapcsolódó dokumentumokkal együtt mutatja be a katalógusokat. Elsőként a pottendorfi vár inventáriumából tájékozódhatunk különböző kötetekről, melyek nem a könyvtárban voltak, hanem a kastély más termeiben. 1672-ben a szerviták is készítettek katalógust az átvett könyvekről, illetve Peter Lambeck jegyzéke is itt található az 1672–1678-as időszakból. Ezeket követi a fennmaradt nyomtatványok jegyzéke és a levéltári adalékok. Számos olyan nyomtatvány került elő, amely a katalógusok egyikében sem szerepel, feltehetően azért, mert szétszóródtak az országban a szerviták könyveinek elárverezésekor.

A 10. és 11. fejezet a Nádasdy-családtagnak ajánlott könyvek jegyzékét tartalmazza, valamint a Nádasdy Ferenc által külföldön és saját bécsi, pottendorfi és loterrói nyomdájában kiadott művek jegyzékét.

A kötet összeállítása érdekében – és a források felkutatása végett – Viskolcz Noémi anyagot gyűjtött az ELTE Egyetemi Könyvtár Kézirattárából, az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárból, illetve Prímási Levéltárból, a Magyar Országos Levéltárból, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárából, a Bécsi Nemzeti Könyvtárból és Levéltárból, valamint az

Antwerpeni Levéltárból. A könyvtár bemutatásához sokféle forrás állt rendelkezésre, a rész-katalógusokon kívül levelezés, számlák, megrendelések, könyvek előszavai, ajánlásai és a megőrzött kötetek. A könyvjegyzékek azonban a vagyonekbozással és a könyvtár felosztásával kapcsolatban keletkeztek, Nádasdy kivégzését követően. A mű egy feltételezett Nádasdy-könyvtárról ad képet, hiszen a rekonstrukció a korabeli könyvjegyzék nélkül nem kivitelezhető. Monok István szerint a képet, melyet a könyves kultúra vizsgálata alapján nyerünk, ha foltszerű is, de jellemzőnek tarthatjuk.

Úgy gondolom, hogy a könyvben a szerző, ha meg is maradt a megszokott elméleti keretekben, de a munka összetettsége révén biztosan felkelti e terület szakembereinek figyelmét. A szöveg összességében tartalmilag kiforrott, átgondolt, mondanivalója letisztult. Nagy terjedelme ellenére is könnyen olvasható, és átfogó képet nyújt a kor könyves kultúrájáról is.

A pottendorfi kastély sokoldalú tárházként funkcionált, ahol a könyvek nem pusztán kiállítási tárgyak voltak, hanem a hagyományokkal összekötő szálak és a világ megértését szolgáló források. „Kiolvasható belőlük a vásárló izgalma, a tulajdonos féltő gondja, az olvasó érdeklődése. Egyszerűen megfogalmazva: Nádasdy Ferenc a könyvtárral intellektuálisan definiálta önmagát.”²

Szegedi Éva

■ JEGYZETEK

1. Az előző kiadványok közül megemlíthetjük: Monok István: *A Rákóczi család könyvtárai, 1588–1660*, Koltai András: *Batthyány Ádám és könyvtára*, illetve Viskolcz Noémi: *Johann Heinrich Bisterfeld (1605–1655) bibliográfia. A Bisterfeld könyvtár*.

2. Viskolcz Noémi: *A mecenatúra színterei a főúri udvarban: Nádasdy Ferenc könyvtára*. Szegedi Tudományegyetem; Historica Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, 2013, Szeged – Bp., 16.